

Motion

1975/76:2556

av herrar Ahlmark och Fälldin

med anledning av propositionen 1975/76:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1976/77, m. m. (kompletteringsproposition)

Sammanfattande synpunkter

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige har varit förhållandevis gynnsam under de senaste åren. Medan de flesta andra industriländer drabbats mycket hårt av den djupa lågkonjunkturen har vi i Sverige lyckats undvika massarbetslöshet och sjunkande välbefinnande. Tvärtom har både sysselsättningen och de reala inkomsterna ökat. Denna utveckling skall jämföras med den förra lågkonjunkturen 1971–1972. Sverige hörde då till de industriländer som hade den högsta relativa arbetslösheten, och inkomsterna sjönk.

En förklaring till denna utveckling är att statsmakterna fört en annan ekonomisk politik än åren 1971–1972. Som en följd av de tidigare dyrköpta erfarenheterna och bristen på egen majoritet i riksdagen har regeringen tvingats lägga om den ekonomiska politiken mot en mera mittenbetonad politik. Därmed har riksdagen alltsedan vintern 1974 med breda majoriteter kunnat lägga fast en expansiv ekonomisk politik med syfte att rädda den fulla sysselsättningen, förbättra den offentliga servicen och investera i ökad produktionskapacitet. Riktlinjerna för den ekonomiska politiken och besluten om direkta åtgärder för att motverka arbetslöshet och stärka konsumenternas köpkraft har i hög grad grundats på centerns och folkpartiets förslag och motioner. Bland sådana beslut kan nämnas tillfällig sänkning av momsen, tidigarelagd höjning av barnbidragen, åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, upprättandet av en konjunkturpolitisk beredskapsplan för 1975/76 och förbättrade lånemöjligheter för mindre företag. Denna politik avviker tydligt från den som fördes vid förra lågkonjunkturen, då regeringen satte en förstärkning av valutaservisen framför den fulla sysselsättningen.

Det finns emellertid fortfarande allvarliga brister i den ekonomiska politiken. De hänför sig till områden, där regeringen inte velat följa förslag från mittenpartierna eller alltför sent tagit fasta på våra förslag. Några exempel:

- o Skattepolitiken har missköts. Skattesystemet har bl. a. stor skuld i den oacceptabla höga prisstegringstakten. Trots gjorda utfästelser har regeringens vilja att få till stånd ett rättvisare och mera varaktigt skattesystem varit mycket svag. Ständiga provisorier har blivit nödvändiga för att komma till rätta med de värsta problemen. Frågan om ett inflationsskydd av skatteskalorna har regeringen inte ens varit villig utreda.

- o Industrins investeringar har inte stimulerats i tillräcklig grad. Om vi skall kunna återställa balansen i utrikesaffärerna, måste utbyggnaden av industrin ges förtur. Balans i utrikesaffärerna är på sikt en förutsättning för våra möjligheter att klara sysselsättningen. Industrins investeringar måste därför hållas uppe på en hög och jämn nivå. Trots att regeringen insett detta behov, har man dröjt med att dra de rätta slutsatserna. För två månader sedan avlog regeringspartiet våra krav på höjda investeringsavdrag. Nu har man tvingats att föreslå samma sak själv.
- o Småföretagens problem har inte uppmärksammats i tillräcklig grad. Regeringens politik har inriktats på de stora företagen och de statliga bolagen, medan de många tusen små och medelstora företagen ofta glömts bort. Reglerna för investeringsfonder, AP-fondernas köp av aktier och tillskottet av kapital till Statsföretag AB är exempel på nödvändiga näringspolitiska åtgärder, som stärkt de stora och statliga företagens expansionsförmåga men lämnat de mindre företagen lottlösa, trots att dessa sysselsätter nära en miljon människor och betyder mycket för vår försörjning.
- o Arbetslösheten bland ungdom är fortfarande mer än dubbelt så hög som bland andra grupper. I april i år var lika många ungdomar arbetslösa som i april i fjol. Höjda bidrag till kommuner och företag som ordnar jobb åt ungdomar har efter hand införts. Men det har varit först sedan regeringspartiet röstat mot förslagen i riksdagen. Härigenom har värdefull tid förslutits i kampen mot ungdomsarbetslösheten.
- o De regionala skillnaderna i sysselsättningen har inte angripits tillräckligt effektivt. Mot regeringspartiets vilja beslutade riksdagen om sänkt löneskatt i skogslänen i syfte att stimulera till ökad sysselsättning.
- o Regeringen har saknat intresse för att skydda barnbidragen och småspararnas insättningar mot inflationen. Våra förslag om värdebeständiga barnbidrag har avslagits. Kraven på utredning om ett inflationsskydd för småspararnas insättningar och om utformningen av pensionernas inflationsskydd har rönt samma öde.

Regeringens försumligheter på de här områdena kan i allmänhet inte rättas till omedelbart. De brister vi påtalat måste mötas med en regeringspolitik, klart inriktad på att skydda och utveckla en decentraliserad och socialt styrd marknadsekonomi. De många små företagens växtkraft måste tillvaratas och de utsatta konsumentgruppernas ställning och köpkraft stärkas. Bl. a. följande riktlinjer bör ligga till grund för den ekonomiska politiken på längre sikt:

1. En stark ekonomi är grunden för att ge människor trygghet och för att kunna skapa ett rättvisare samhälle. Vi kan inte år efter år konsumera mer än vi producerar. Det driver på inflationen och hotar sysselsättningen. Ett viktigt mål för den ekonomiska politiken är därför att *återställa balansen i utrikesaffärerna*. För att klara det måste vi bygga ut såväl exportindustrin som de företag som konkurrerar på den svenska marknaden med utländska

företag. Målsättningen om balans i utrikesaffärerna bör kunna nås inom en femårsperiod. Statsmakterna får emellertid inte känna sig så bundna av att balansmålet skall vara uppnått vid en viss tid, att inte anpassning kan ske till den faktiska konjunkturutvecklingen. Kravet på full sysselsättning får t. ex. inte eftersättas.

2. *Den fulla sysselsättningen* måste tryggas. Målet måste vara att alla som söker sig ut på arbetsmarknaden skall kunna få ett tryggt och meningsfullt arbete. De regionala skillnaderna måste jämnas ut. Det förutsätter en aktiv konjunkturpolitik och en näringspolitik, som tillvaratar expansionskraften i hela näringslivet.

3. *Näringspolitiken* måste inriktas på att tillvarata expansionskraften i alla typer av företag, små och stora, enskilda såväl som kooperativa och statliga. Staten skall ange villkoren för verksamheten men får inte styra företagen inifrån. Förstatligande av hela branscher av dogmatiska skäl måste med kraft avvisas. De näringspolitiska åtgärderna måste förstärkas och förbättras på bl. a. följande områden:

- o stöd till nyetableringar
- o stöd till exportfrämjande åtgärder
- o differentiering av arbetsgivaravgifter till förmån för de mindre företagen
- o nej till statliga styrelserepresentanter i industriföretag men ökat inflytande för de anställda
- o skattelättnader vid generationsväxlingar
- o skärpta regler för att motverka monopol och karteller.

4. *Inflationen måste bekämpas* effektivare. Snabba kostnadsökningar försämrar vår konkurrenskraft i förhållande till andra länder och hotar därmed sysselsättningen. Inflationen är också ett hot mot solidariteten mellan människor. Regeringen, riksdagen och arbetsmarknadens parter har alla ansvar för att dämpa inflationen. Den ekonomiska politiken skall efter samråd med arbetsmarknadens parter lägga grunden för lugna avtalsrörelser, i vilka parterna kan fördela det reala utrymmet utan inblandning från statsmakternas sida. Inflationens urholkning av småparamas insättningar måste motverkas.

5. Ett fastare penningvärde förutsätter *en ny skattepolitik*. Det nuvarande skattesystemet med höga marginalsatser för vanliga inkomster förvärrar inflationen. Ett rättvisare och mer varaktigt skattesystem med sänkta marginalsatser i vanliga inkomstlagen är därför nödvändigt. Ett sådant skatesystem måste förses med ett inflationsskydd.

Ett nytt skattesystem måste ge stat, landsting och kommuner erforderliga inkomster. Den sociala tryggheten får inte äventyras. Tvärtom måste omsorgen om barn och gamla bli bättre. Planen för hundratusen nya daghemsplatser de närmaste fem åren, som vi varit med och tagit ansvar för, är en viktig del av den utbyggnad av familjepolitiken som måste komma till stånd. En motsvarande utbyggnad av långtidsvården är nödvändig. Löften om sänkningar av de samlade skatterna är därför oförenliga både med

en ansvarsfull, ekonomisk politik och med den sociala omsorg som måste präglade vårt samhälle.

6. *Utrymmet för konsumtionsökning* blir under de närmaste åren begränsat. Fördelningen av det tillgängliga utrymmet mellan privat och offentlig konsumtion måste därför ske med stor omsorg. På det sociala området måste reformer som tar sikte på att förbättra villkoren för barn och gamla komma i första hand. En stark koncentration av reformverksamheten till bl. a. barnomsorgen och åldringsvården är därför nödvändig. Detta måste ske med hänsyn till berättigade krav på viss real inkomstökning för den aktiva delen av befolkningen. En ansvarsfull ekonomisk politik måste därför sikta till en avvägning, som förenar en måttlig ökning av den privata konsumtionen med en stark koncentration av reformpolitiken till åtgärder, som förbättrar villkoren för barn och gamla.

Den ekonomiska politiken under 1976 och 1977

Konjunkturläget

Internationellt är konjunkturen nu på väg mot en klar förbättring efter den mycket kraftiga avmattningen. Längst har uppgången kommit i USA. Återhämtningen där har dock inte gått så fort på alla områden, som man tidigare varit inställd på. Någon mera påtaglig ökning av industriinvesteringarna har t. ex. inte kommit till stånd. Förhållandet är detsamma i Japan, där det i slutet av förra året verkade att föreligga goda förutsättningar för ett snabbt uppsving under 1976.

För Västeuropas del kan man bl. a. notera, att den privata konsumtionen nu utvecklas gynnsamt i ledande länder som Västtyskland och Frankrike. Även bostadsbyggandet och den offentliga verksamheten har skjutit bättre fart. Lagersituationen har samtidigt stabiliserats. På samma sätt som i USA och Japan tycks däremot återhämtningen i exporten och industriinvesteringarna dröja. En bidragande faktor till detta torde vara osäkerheten om den fortsatta pris- och kostnadsutvecklingen.

En fortsatt uppgång i det ekonomiskt ledande landet i Västeuropa, Västtyskland, bör dock kunna ge gynnsamma spridningseffekter till andra länder längre fram under 1976. För svenskt vidkommande gäller emellertid på samma sätt som tidigare, att konjunkturförloppet följer utvecklingen i de stora europeiska industriländerna med en betydande eftersläpning. För närvarande förstärks detta förhållande av att den ekonomiska uppgången i de stora industriländerna sker från ett läge med osedvanligt lågt kapacitetsutnyttjande. Den kommande utvecklingen i Sverige kommer också att påverkas av de stora lagren. Avvecklingen av lagren kommer med nödvändighet att medföra, att en uppgång i exporten inte omedelbart kommer att påverka sysselsättning och produktion.

Även om konjunkturen internationellt är på väg uppåt kommer den svens-

ka ekonomin därför ännu en tid att präglas av låg aktivitet. Först mot slutet av 1976 eller i början av 1977 kan man räkna med att den internationella konjunkturuppgången på allvar når Sverige.

Det kommer därför att behövas fortsatta insatser för att stödja sysselsättningen. Omedelbara åtgärder är dessutom nödvändiga för att hejda den just nu mycket markerade nedgången i industriinvesteringarna. Samtidigt kräver pris- och kostnadsutvecklingen skärpt uppmärksamhet.

Sysselsättningspolitiken

Avmattningen inom industrin under hösten och vintern har efter hand lett till påtagligt minskad takt i sysselsättningsökningen. Som en följd härav har framför allt ungdomar och nytillträdande kvinnor fått allt svårare att finna arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Det är uppenbart att företagen under den gångna lågkonjunkturen av olika orsaker frivilligt valt att behålla sin arbetskraft i betydligt större utsträckning än tidigare i väntan på bättre tider. Den ökande andelen deltidarbetande har också bidragit till ett ökat behov av nyanställningar. Men även de sysselsättningspolitiska insatserna har spelat en viktig roll för den som helhet förhållandevis gynnsamma situationen på arbetsmarknaden.

Riksdag och regering utarbetade i början av år 1975 på initiativ av centern och folkpartiet en konjunkturpolitisk beredskapsplan. Sysselsättningspolitiken har därefter i stor utsträckning följt denna plan. Vid några tillfällen har oppositionspartierna tagit initiativ och genomdrivit något mer omfattande stimulansåtgärder än vad regeringen har varit beredd till. Dessa har i efterhand visat sig i hög grad behövliga. Till dessa insatser hör sänkningen av den allmänna arbetsgivaravgiften inom det inre stödområdet under år 1976 och förstärkningen av låneresurserna för de s. k. mellanhandsinstituten, som företrädesvis bedriver utlåning till mindre och medelstora företag.

Det senaste halvåret har dock regeringen och socialdemokraterna i riksdagen blivit alltmer obenägna att sätta in ytterligare stimulansåtgärder av generell karaktär. Tyngdpunkten i sysselsättningspolitiken har under innevarande år lagts på selektiva insatser för att hålla tillbaka den omfattande arbetslösheten bland ungdom och kvinnor. Som en följd därav har antalet sysselsatta i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning ökat kraftigt. I mitten av mars deltog ca 50 000 personer i arbetsmarknadsutbildning, vilket är 6 000 fler än i mars förra året. Antalet sysselsatta i beredskapsarbete uppgick samtidigt till drygt 29 000. Det innebär en ökning med 10 000 sedan i mars i fjol. Ökningen hänför sig i mycket stor utsträckning till ungdomar under 25 år, som f. n. utgör omkring 40 % av de beredskapsarbetande. Omvänt innebär detta att man har lyckats förhindra en försämrad sysselsättningssituation bland ungdom genom denna ökning av beredskapsarbetena. Ansträngningarna att få fler ungdomar sysselsatta på den öppna arbetsmarknaden har däremot i stort sett blivit resultatlösa.

Då industrins rekryteringsbehov sannolikt blir ganska litet även den närmaste tiden är det nödvändigt att fullfölja de arbetsmarknadspolitiska insatserna för att ge ungdom och nytillträdande kvinnor arbetsmöjligheter. Bl. a. behövs insatser för att bereda arbete åt de ungdomar som i vår lämnar skolan. En neddragning av beredskapsarbetena skulle direkt ge utslag i kraftigt ökad, öppen arbetslöshet. Regeringen bör bl. a. utnyttja den av riksdagen lämnade finansfullmakten för åtgärder mot ungdomsarbetslösheten och för insatser inom delar av landet med mera allmän undersysselsättning.

I takt med att konjunkturen förbättras måste man också räkna med tendenser till ökade, regionala skillnader på arbetsmarknaden. Det finns redan nu ansatser till att flyttningsrörelserna har ökat i riktning mot en del större tätorter. En förstärkning av de regionalpolitiska insatserna kommer därför att bli nödvändiga för att upprätthålla regional balans och för att det skall bli möjligt att ta till vara mer av de arbetskraftsresurser som finns tillgängliga i de sysselsättningssvaga områdena.

Investeringspolitiken

I syfte att försöka upprätthålla industrins investeringar på en fortsatt hög nivå har det statliga investeringsstödet successivt förstärkts. Direkt stöd i form av skatteavdrag och bidrag lämnas nu bl. a. till produktion på lager, maskininvesteringar och investeringar i energibesparande syfte. Dessutom har företagen fått vidsträckta möjligheter att utnyttja sina investeringsfonder samt i förekommande fall även de särskilda investeringsfonderna och arbetsmiljöfonderna. Även kreditpolitiken har varit inriktad på att ge förtur för industrins investeringar.

Åtgärderna har dock inte räckt till för att förverkliga den ökning av industriinvesteringarna på 9–10 % under 1975 som förutskickades i finansplanerna förra året. De uppgifter som nu finns tillgängliga tyder på att investeringsuppgången inom industrin förra året stannade vid ca 1 %.

Efter årsskiftet har en klar uppbromsning skett i investeringsverksamheten i industrin. Denna utveckling har ett nära samband med det allt lägre kapacitetsutnyttjandet, den sjunkande lönsamheten och den mycket omfattande uppbindingen av kapital i lager. Brist på kapital och osäkerhet om framtiden gör att allt fler investeringsprojekt skjuts på framtiden.

Centerpartiet och folkpartiet föreslog i januari att de investeringsstödjande åtgärderna skulle förstärkas. Målsättningen var bl. a. att underlätta investeringar inom den mindre företagsamheten. De förslag som regeringen vid denna tidpunkt lade fram tog ensidigt sikte på de stora företagen och de statligt ägda företagen. Vårt förslag om en utvidgad kreditgivning via de s. k. mellanhandsinstituten godtogs också av riksdagen. Däremot avvisades både kravet på en förstärkning av det generella investeringsstödet genom en höjning av det utgående investeringsavdraget och det motsvarande bidraget samt förslaget om en kraftig förstärkning av företagareföreningarnas

låneresurser genom en uppräknig av anslaget till hantverks- och industrilånefonden till 150 milj. kr.

Vi anser det naturligtvis värdefullt att regeringen nu har tagit upp vårt förslag beträffande en förstärkning av investeringsstödet. Samtidigt måste man konstatera att värdefull tid gått förlorad. Förutsättningarna är nu betydligt sämre än för två tre månader sedan att hejda den påbörjade nedgången i industriinvesteringarna. Även förlängningen av lagerstödet är enligt vår uppfattning en riktig åtgärd.

Vi anser liksom tidigare att det utgående investeringsstödet bör omfatta såväl maskininvesteringar som byggnadsinvesteringar. Höjningen av maskinavdraget till 25 % och bidraget till 10 % bör därför kombineras med att man inför motsvarande stödformer för byggnadsinvesteringar i näringslivet. Avdraget bör i det fallet sättas till 10 % och bidraget till 4 %.

I kompletteringspropositionen framhålls att upplåningsbehovet för industrins del inte skulle komma att öka under innevarande år trots växande investeringar, eftersom lageruppsygnaden kraftigt avtar. Enligt vår uppfattning föreligger det en betydande risk för att konjunkturuppgången dröjer så länge att någon reell avveckling av lagren inte hinner ske under detta år. För att fullfölja en aktiv investeringspolitik kommer alltså enligt vår uppfattning betydande anspråk att ställas på upplåning för näringslivets räknig. Det är därför bl. a. angeläget att de s. k. mellanhandsinstituten utan onödigt dröjsmål erhåller tillräcklig utlåningskapacitet.

Riksdagen har, som redan nämnts, efter initiativ av centern och folkpartiet förordat att AB Industrikredit, AB Företagskredit och AB Lantbrukskredit skall tillföras kapital från AP-fonderna så att lånekön elimineras. Det finns nu anledning understryka det angelägna i att detta riksdagsbeslut fullföljs. De tre instituten bör därvid jämfställas i tilldelningen av resurser för finansiering av investeringar i tillverknings- och förädlingsindustri.

Finansutskottets uttalande i denna fråga innefattade också en rekommendation att höja ramen för emission av obligationer för Sveriges allmänna hypoteksbank till 500 milj. kr. för 1976. Sedan riksdagen bifallit finansutskottets hemställan i dessa frågor har riksdagen på jordbruksutskottets förslag beslutat anta ett uttalande om att lantbrukets tillgång på krediter – med hänsyn till näringens växande kapitalbehov och eftersatta behov av investeringar i maskiner och byggnader – skulle väsentligt ytterligare utökas. Enligt uppgifter från landshypoteksorganisationen motsvarar den kö av låneansökningar som man för närvarande har ett belopp om 1,6 miljarder kr. Mot bakgrund av detta och riksdagens nyligen fattade beslut förefaller det därför befogat att höja den ram för hypoteksbankens obligationsemis-sioner som riksdagen tidigare uttalat sig för från 500 milj. kr. till 600 milj. kr. för år 1976.

Priser och kostnader

En avgörande förutsättning för att exporten skall skjuta fart och svenska företag kunna återta förlorade marknadsandelar på världsmarknaden är att pris- och kostnadsutvecklingen kan bemästras. Den kraftiga inflationen i Sverige under 1975 har, samtidigt med att prisutvecklingen trappades ner i flera av våra viktigaste konkurrentländer, lett till att den tidigare, relativt förmånliga konkurrenssituationen gått förlorad. En ytterligare försämring av kostnadsläget i vårt land skulle sannolikt leda till att den väntade internationella konjunkturuppgången i stor utsträckning gick Sverige förbi.

En viktig positiv faktor är dock att den svenska kronan fortfarande är relativt stark. Det hänger i hög grad samman med den tillväxt av valuta-reserven som ägt rum i anslutning till den stora upplåningen i utlandet under de senaste åren.

Riksdagen begärde i slutet av förra året att regeringen i anslutning till den kommande avtalsrörelsen skulle ta initiativ till överläggningar om ett program mot inflationen och åtgärder för att förbättra bytesbalansen. Det är beklagligt att regeringen vid de överläggningar som kom till stånd i slutet av mars inte var beredd att diskutera de av riksdagen angivna frågorna i hela dess vidd. Omsorgen om vårt näringslivs konkurrenskraft och därmed sysselsättningen hade motiverat ett fullföljande av de stabiliseringspolitiska målsättningar som kom till uttryck i finansutskottets utlåtande 1975/76:16.

Regeringen var i stället helt inriktad på att få till stånd en ny skatteöverenskommelse. Som vi tidigare betonat utgör utan tvekan marginalskatterna och den s. k. automatiken i skattesystemet en viktig komponent i inflationsproblematiken. Det råder inga delade meningar om att det behövs nya justeringar i skattesystemet år 1977 efter det att arbetet i skatteutredningarna blivit försenat. Enighet råder nu om att denna fråga bör behandlas i riksdagen i höst.

Den på sikt nödvändiga reduceringen av det statliga budgetunderskottet kommer att ställa stora anspråk på en stram finanspolitik under de närmaste åren. För att möjliggöra tillräcklig kapitalbildning måste enligt vår uppfattning också åtgärder sättas in för att öka det enskilda sparandet. Regeringen bör i detta syfte lägga fram förslag till höstriksdagen beträffande olika sparstimulerande åtgärder. Bl. a. bör möjligheterna att införa värdesäkra sparformer för småsparare undersökas.

Den ekonomiska politiken på längre sikt

De brister i regeringens ekonomiska politik som vi påtalat i det föregående kan inte rättas till omedelbart. Det förutsätter en regeringspolitik som är mer klart inriktad på att utveckla och förbättra en decentraliserad och socialt styrd marknadsekonomi än den nuvarande. Vi kommer i det följande att beröra de ändringar inom näringspolitiken, skattepolitiken och inflations-

bekämpningen, som vi anser nödvändiga. En fastare ekonomisk politik förutsätter emellertid också att statens egen långtidsbudget förbättras.

Bättre långtidsbudget

Det har länge varit en allvarlig brist att vi i Sverige saknar en ekonomisk långtidsbudget i ordets egentliga mening. Den nuvarande långtidsbudgeten syftar endast till att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Dess mycket begränsade värde för den politiska debatten och riksdagens beslut framgår bäst av beskrivningen i inledningen till årets långtidsbudget (bil. 2 i prop. 1975/76:150):

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är således varken en plan eller ett program för den önskvärda utvecklingen och ej heller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. I själva verket brukar regelmässigt den faktiska utgiftsutvecklingen i icke oväsentlig grad överstiga långtidsbudgetens belopp. Långtidsbudgetens syfte är att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut. Mot denna bakgrund kan förslag om nya aktiviteter bedömas och omprövningar av redan gällande program aktualiseras.

Regeringen gör alltså inte något som helst egentligt försök att använda långtidsbudgetens material i regelrätt planeringssyfte.

Vi har tidigare i riksdagen föreslagit en förbättring av tekniken för långtidsbudgeten. Enligt vår mening är långtidsbudgetens viktigaste syfte att ge underlag för en prioritering mellan olika krav på nya åtaganden och utvidgning av gamla samt mellan olika möjligheter att finna täckning för de sannolika utgifterna. Långtidsbudgeten borde alltså i högre grad än som är fallet leva upp till sin roll som "budget". Den borde enligt vår mening vara en balanserad sammanställning av den sittande regeringens bedömning av utgifter och inkomster utifrån de värderingar som styr dess politik. En sådan budget måste baseras på ett program, i vilket regeringens val mellan olika krav på utgifter och erforderliga förslag till finansieringar framgår. En budget av det slaget skulle tvinga fram en värdefull debatt om olika utgiftsalternativ. Som ett led i en fortgående fördjupning av det demokratiska styrelsesättet skulle följaktligen en bättre ekonomisk långtidsbudgetering vara av icke obetydligt värde.

Det är därför enligt vår mening önskvärt att långtidsbudgeten byggs ut till att få formen av en rambudget för de närmaste fem åren. Den bör alltså ange vilka utgiftsramar som regeringen förordar för de olika sektorerna och vilka reformer som i stora drag kan rymmas inom dem. Det förefaller lämpligt att en sådan femårsbudget revideras vart tredje år för att överensstämma med den nuvarande valperiodens längd. För en budgetreform, som bör innehålla även en utbyggnad av långtidsbudgeten, har budgetutredningen utarbetat förutsättningar. Riksdagen bör hos regeringen begära att ett förslag härom föreläggs riksdagen så snart som möjligt.

Bytesbalansen

I den reviderade finansplanen kommenterar regeringen långtidsutredningens (LU) prognoser för den ekonomiska utvecklingen under den närmaste femårsperioden. LU har i sitt betänkande anvisat alternativa vägar att upprätthålla eller närma sig målen för den ekonomiska politiken. Utredningen konstaterar att vid full sysselsättning och fullt kapacitetsutnyttjande bestäms tillväxttakten av arbetskraftens och produktivitetens utveckling. Eftersom befolkningen i arbetsför ålder stagnerar under de närmaste åren blir ökad sysselsättning möjlig endast om sysselsättningsgraden stiger. Härför krävs att en rad förvärvshinder undanröjs. Sysselsättningsutredningen har i sitt betänkande Arbete åt alla påvisat att sådana hinder i första hand gäller för kvinnor. Utbyggd barnomsorg, bättre kommunikationer och rörligare arbetstider är några av de viktigaste åtgärderna. Målet om arbete åt alla dem som vill förvärvsarbeta förutsätter att arbetet med att undanröja sådana förvärvshinder ges hög prioritet. Detta kräver en bas av regionalpolitiska insatser, vilka också har en stabiliseringspolitisk motivering.

Utredningen räknar med att tillväxten i ekonomin under de närmaste fem åren blir 3 % årligen. Slutsatsen bygger på antagandet att produktiviteten också ökar med 3 % årligen och att veckoarbetstiden blir oförändrad.

Den antagna produktivitetsökningen är avsevärt lägre än den som rådde på 1960-talet. Över hela femårsperioden kan t. o. m. en treprocentig, årlig produktivitetsökning visa sig bli svår att nå. Därav följer att också antagandet om tillväxten kan sättas i fråga. Redan för första året ligger prognosen under 3 %, och den annalkande högkonjunkturen med snabbare tillväxttakt väntas bli tämligen kortvarig. Skulle antagandet beträffande tillväxten slå fel, blir resultatet självfallet att utrymmet krymper för ökning av den privata konsumtionen liksom för angelägna reformer. Det bör anmärkas att prognoserna bl. a. förutsätter oförändrad skatte- och näringspolitik.

LU:s analyser av det tillgängliga resursutrymmet sätter – även med reservation för vissa antaganden – kravet på ett återställande av balansen i utrikesbetalningarna i centrum. Under de senaste åren har den svenska ekonomin hållits uppe med hjälp av kapital, upplånat utomlands. Alternativet till ökad skuldsättning i utlandet hade varit ökad arbetslöshet och minskat välbefinnande. I det valet har en ökad upplåning utomlands varit en riktig politik. Sveriges kreditvärdighet har inte heller blivit allvarligt ansträngd, eftersom bl. a. lagerutbyggnaden i den svenska industrin samtidigt har varit mycket kraftig. En successiv återgång till balans i utrikesaffärerna är dock en förutsättning för att upprätthålla styrkan i den svenska ekonomin. En stark ekonomi är grunden för ett samhälle där människorna kan känna trygghet och för arbetet på att skapa ett rättvisare samhälle.

Vi instämmer sålunda i långtidsutredningens slutsats att kravet på ett återställande av balansen i utrikesbetalningarna måste vara en utgångspunkt för den ekonomiska politiken de närmaste åren. Riksdagen har tidigare ut-

talat sig för att detta mål i princip bör vara uppnått år 1980. Som vi konstaterade redan i vår motion om den ekonomiska politiken i januari i år får denna målsättning dock inte innebära att andra ekonomisk-politiska mål – främst den fulla sysselsättningen – får stå tillbaka. Statsmakterna får med andra ord inte känna sig så bundna av att balansmålet skall vara uppnått vid en viss tidpunkt att inte en anpassning kan ske till den faktiska konjunkturutvecklingen.

I flera remissyttranden över LU betonas behovet av att göra en klar skillnad mellan den del av underskottet i bytesbalansen som kan härledas ur strukturella förändringar och den del som kan anses vara en naturlig följd av konjunktursituationen. Det är den förra delen som måste uppmärksammas. Denna har i sin tur sin grund i de kraftiga höjningarna av producentpriset på främst olja, men också på andra råvaror, som genomfördes under 1974. Bytesförhållandet med andra länder försämrades dramatiskt för de flesta industrinationerna som följd härav. Eftersom det inte finns någon grund för antagandet om sänkta oljepriser är sparsamhet med energi en av de allra viktigaste åtgärderna för att på sikt komma till rätta med bytesbalansproblemet. En långsammare ökningstakt av energiförbrukningen än den nuvarande är sålunda angelägen, också med tanke på vår betalningsbalans.

En annan förändring med direkt effekt på vår betalningssituation vis å vis utlandet är de minskade inkomsterna från sjöfarten. Mellan 1974 och 1975 sjönk det s. k. sjöfartsnettot med 1 miljard kr. En avsevärd del av underskottet i bytesbalansen beror alltså på denna förändring. Den svenska handelsflottan intar en strategisk betydelse för vårt ekonomiska oberoende. Det är därför angeläget att den uppgång i världshandeln som kan förutses under de närmaste åren också innebär ökade frakter för svenska fartyg. Den försämrade konkurrenskraften och de aviserade försäljningarna av tonnage till utländska rederier inger i det sammanhanget oro.

Satsningen på ökade investeringar och ökad export i syfte att återställa balansen i utrikesaffärerna begränsar med nödvändighet utrymmet för konsumtionsökning. Avvägningen mellan privat och offentlig konsumtion måste ske med hänsyn både till behovet av angelägna reformer och till kravet på en rimlig reallöneutveckling för den aktiva befolkningen.

LU har i sitt betänkande skisserat fyra alternativ till fördelning av det tillgängliga utrymmet. Två av alternativen innehåller en generell arbetstidsförkortning. Dessa alternativ tar så stor del av ett redan knappt utrymme att de bör uteslutas. Det förhållandet att någon mer betydande, generell förkortning av arbetstiden inte är realistisk under de närmaste åren innebär i sin tur att småbarnsföräldrarnas möjligheter till kortare arbetsdag måste ges förtur.

AV LU:s två övriga alternativ ges i alternativ I förtur för privat konsumtionsökning och i alternativ II förtur för offentlig konsumtionsökning. Det senare alternativet ger knappast utrymme för en rimlig realinkomstutveckling för den aktiva delen av befolkningen. Anledningen är att en be-

tydande del av denna konsumtionsökning kommer att tas i anspråk av ett växande antal pensionärer och av gruppen nytillträdande på arbetsmarknaden. Det återstående utrymme ger knappast förutsättningar för en rimlig realinkomstutveckling för övriga grupper. Vi delar uppfattningen i kompletteringspropositionen att detta skulle kunna skapa svåra motsättningar på arbetsmarknaden, ge upphov till konflikter och påskynda inflationen.

LU:s alternativ 1 med betoning på den privata konsumtionen ger å andra sidan inte tillräckligt utrymme för de mest angelägna reformerna inom åldersvård och barnomsorg. Det är enligt vår mening uteslutet att eftersätta dessa grupper därför att ekonomin blir kärv. Den offentliga konsumtionsökningen måste därför kännetecknas av en mycket stark koncentration av möjliga reformer till dessa båda områden och i övrigt av en betydande återhållsamhet med nya åtaganden. Alla möjligheter till besparingar inom den offentliga sektorn måste ges hög prioritet.

Avvägningen mellan offentlig och privat konsumtionsökning måste sålunda ske med stor omsorg. De erforderliga begränsningarna måste bäras solidariskt av alla grupper i samhället.

Finanspolitiken

Skattesystemets och finanspolitikens utformning har stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen på sikt. Skattesystemet skall fullgöra flera funktioner: ge stat och kommuner erforderliga resurser, hålla den privata konsumtionen på acceptabel nivå och medverka till en jämnare inkomstfördelning. Det senare förutsätter en progressiv skatteskala. Det mest framträdande problemet med vårt nuvarande skattesystem är att skatteskalan lutar brantast uppåt i inkomstlägen där de stora inkomsttagargrupperna ligger. Det innebär att oacceptabelt stora delar av en inkomstökning går bort i skatt. Den erforderliga bruttolöneökningen för att nå en viss reallöneförbättring försämrar vår internationella konkurrenskraft och kan därmed slutligen komma att hota sysselsättningen.

Det råder sålunda ingen tvekan om att en skattereform som tar sikte på att i första hand kapa de höga marginalskatterna är en förutsättning för att på sikt behålla styrkan i den svenska ekonomin. Trots att regeringen synes vara medveten om detta samband har dess intresse för att driva på arbetet med att få fram ett rättvisare och mer varaktigt skattesystem varit mycket svagt. Ständiga provisorier har blivit nödvändiga för att komma till rätta med de värsta problemen. Ett inflationsskydd av skatteskalorna skulle undanröja det problemet som hänger samman med att inkomsttagare som får kompensation för redan inträffade prisstegringar drabbas av högre skatt. Hur ett sådant inflationsskydd skulle kunna konstrueras har dock regeringen inte ens varit villig att utreda.

Ett nytt skattesystem måste ge stat, landsting och kommuner erforderliga inkomster. Den sociala tryggheten får inte äventyras. Tvärtom måste om-

sorgen om barn och gamla bli bättre. Planen för hundratusen nya daghemsplatser de närmaste fem åren, som vi varit med och tagit ansvar för, utgör en viktig del av den utbyggnad av familjepolitiken som måste komma till stånd. En motsvarande utbyggnad av långtidsvården är nödvändig. Löften om sänkningar av de samlade skatterna är därför oförenliga både med en ansvarsfull ekonomisk politik och med den sociala omsorg som måste prägla vårt samhälle. Men en ny skattepolitik måste fördela skattebördan rättvisare och motverka i stället för att driva på inflationen.

Sysselsättningen

Såväl ett återställande av balansen i utrikesaffärerna som en varaktig skattereform är förutsättningar för att på sikt upprätthålla målet om full sysselsättning. Innebörden av det målet måste vara att alla som söker sig ut på arbetsmarknaden skall kunna anvisas ett tryggt och meningsfullt arbete. Om detta skall lyckas måste en rad hinder undanröjas, som nu står i vägen för människor som önskar förvärvsarbeta. Men den grundläggande förutsättningen är självfallet att fler arbetstillfällen kommer till.

Vidare måste de regionala skillnaderna i sysselsättningsgrad mellan regionerna jämnas ut. En ny väldig inflyttningsvåg mot storstadsområdena måste förhindras. Det förutsätter en aktiv konjunkturpolitik, som jämnar ut skillnaderna i efterfrågan på arbetskraft mellan konjunktursvängningarna, och en näringspolitik som tillvaratar expansionskraften i hela näringslivet. En väsentlig del i en sådan näringspolitik är en utbyggd regionalpolitik.

Investeringarna och näringspolitiken

Industrins investeringar måste även i det längre perspektivet få en framskjuten plats. LU har bedömt att en ökning av industrins investeringar med 5–6 % per år är nödvändig för att nå målet. Det är mot den bakgrunden allvarligt att industrins investeringar innevarande år endast beräknas öka med en enda procent. Vi påtalade detta förhållande redan i vår motion i januari i år. Regeringspartiet motsatte sig då vårt förslag om bättre stimulanser till investeringarna. Inte förrän det framgått av en ny enkät om industrins investeringsplaner att investeringsviljan sjunker, är regeringen beredd att godta vårt förslag. Härmed har några viktiga månader förtunnats i arbetet med att bygga ut vår produktionskapacitet. Effekten härav kan sägas vara att bytesbalansmålet alldeles i onödan har skjutits en bit framåt i tiden. Investeringsstimulanser, insatta på ett tidigare stadium, skulle dessutom ha medverkat till att hålla tillbaka arbetslösheten. Uppgången av arbetslösheten i april visar att åtgärderna hade bort sättas in tidigare.

En förstärkning av näringslivets konkurrenskraft måste ta sikte på att bygga ut exportindustrin men också gälla de företag som möter skärpt konkurrens på den svenska marknaden från utländska företag. Näringspolitiken

måste därför inriktas på att tillvarata expansionskraften i alla typer av företag, stora och små, såväl enskilda som kooperativa och statliga.

Näringspolitiken måste också befrias från hot om förstärkning av hela branscher enbart av dogmatiska skäl. Det är självfallet inte ägnat att öka intresset för vare sig expansion eller ökade investeringar. Staten skall ange villkoren för verksamheten men inte styra företagen inifrån. Ett system med statliga styrelserepresentanter i industriföretagens styrelser måste därför avvisas. Det är enligt vår mening de anställda som i kraft av sin anställning skall ha ökat medbestämmande.

Näringspolitiken bör i stället inriktas på att öka mångfalden och bekämpa maktkoncentrationen inom näringslivet. Det förutsätter ett bättre arbetsklimat för de många mindre företagen. Vi har från centern och folkpartiet i tidigare motioner fört fram våra program för en aktivare näringspolitik som kommer hela näringslivet till del. Vi vill i det sammanhanget särskilt betona följande åtgärder:

- o *Nyetableringarna* måste stödjas. I förhållande till antalet företag som köps upp eller läggs ner är antalet nyetablerade företag för närvarande allt för lågt.
- o Den allmänna *arbetsgivaravgiften* bör differentieras till förmån för de mindre företagen. Det skulle rädda många av de minsta företagen.
- o *Skattereglerna vid generationsväxlingarna* måste ändras så att företagen inte hamnar i kris därför att en ny generation måste ta vid.
- o De *exportstödjande åtgärderna* måste förbättras. Det är med hänsyn till vår bytesbalans nödvändigt att svensk exportindustri kan hävda sig i den internationella konkurrensen för att återerövra marknader som tappats under de senaste åren.
- o För att motverka uppkomsten av *monopol* och *karteller* måste lagstiftningen på detta område skärpas.
- o Förslaget om *statliga styrelserepresentanter* i industriföretagens styrelser måste avvisas. Staten skall dra upp ramarna för verksamheten men inte styra företagen inifrån. Däremot måste medbestämmandet för de anställda öka. Det lösgör fonder av kunnande och erfarenhet som kommer alla i företaget till godo.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1975/76:150 (kompetteringspropositionen) beslutar

1. att särskilt investeringsavdrag i rörelse, jordbruk och skogsbruk skall utgå med 25 % för investeringar i maskiner och inventarier och med 10 % för investeringar i byggnader samt att motsvarande statliga investeringsbidrag skall utgå med 10 %

- resp. 4 % allt i vad avser leveranser resp. byggnadsarbeten som i huvudsak fullgörs under tiden 1 maj–31 december 1976,
2. att hos regeringen hemställa om förslag till sparstimulerande åtgärder i syfte att stimulera det enskilda sparandet i enlighet med vad som har anförts i motionen,
 3. att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande utformningen av långtidsbudgeten,
 4. att som sin mening ge regeringen och fullmäktige i riksbanken till känna vad som anförts beträffande kreditkapaciteten i mellanhandsinstitutet och Sveriges allmänna hypoteksbank,
 5. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i övrigt anförts i motionen beträffande inriktningen av den ekonomiska politiken.

Stockholm den 14 maj 1976

PER AHLMARK (fp)

THORBJÖRN FÄLLDIN (c)

